

Rybníkářství na Třeboňsku

Jan Andreska (rukopis)

Pro pochopení krajinného vývoje České republiky je důležité kromě jiného správně datovat fáze výstavby rybníků. Jako modelové území zde volíme Třeboňsko.

Málokteré území v českých zemích je tak proslulé rybníky a rybničním hospodařením jako Třeboňsko. Přítomnost mnoha velkých rybníků slavných jmen bereme jako naprostou samozřejmost. To, že zde generace našich předků postavily rybniční soustavu, která je úspěšně využívána dodnes, bylo ale způsobeno souhrou příznivých okolností i náhod.

Dějiny rybníkářství v zemích Koruny české jsou především dějinami chovu kapra. Ostatní ryby, snad s výjimkou štiky, byly po většinu historie rybníkářství chovány náhodně a nechtěně.

Prvními staviteli rybníků u nás byli klášterníci, mniši kolonizačních řádů. Z nich pak schopností pracovat s tekoucí vodou, zadržovat ji hrázemi a pohánět její silou mlýny, vynikali zvláště cisterciáci, mniši řehole svatého Bernarda, ale nejen oni. Potřeba ryb jako postního pokrmu byla řeholníkům společná.

Druhou vlnu výstavby rybníků vyvolal Karel IV. a jeho zájem o rozkvět hospodářství a zvláště zemědělství v jeho zemích. Rybníky z této doby se na Třeboňsku zachovaly, ne snad hojně, ale přece.

Třetí vlna stavby rybníků byla vyvolána demografickou situací po husitských válkách, které způsobily významný pokles počtu obyvatelstva země. Zjednodušeně řečeno chyběli rolníci, kteří by krajinu obdělávali, a tak bylo nutné hledat takové formy využití půdy, které by byly pokud možno extenzivní, a pracovní sílu nevyžadovaly. Právě v tomto období bylo postaveno v českých zemích rybníků nejvíce, a byly dokončeny i jejich soustavy, umožňující jak hospodaření různými vývojovými stádii kapra (plůdek, násada, tržní ryba), tak i hospodaření vodou, které bylo často nesnadné.

Je určitou zvláštností Třeboňska, že právě zde se rybníky zachovaly do dnešních časů, a většinou zdárně přežily ničení rybníků za třicetileté války i jejich rušení na přelomu XVIII. a XIX. století.

Tato zvláštnost je dána geologií a morfologií krajiny Třeboňska, které prakticky celé leží na dně třetihorní jezerní pánve, jejíž dno tvoří sedimenty jezerní a říční. V komplikovaně

odtékajících okrajích zaniklého jezera se po skončení posledního glaciálu vytvořila četná rašeliniště. Zemědělské využití místních půd bylo pro rolníky velmi nesnadné. Tak správy místních panství postupem času zjistily, že využití zdejší krajiny ke stavbě rybníků je ekonomicky varianta velmi výhodná, dokonce do té míry, že i období rušení rybníků se Třeboňska dotklo jen v minimální míře.

Klášterní rybníky

Starobylé rybníky klášterního založení podobné rybníku Žár v blízkém podhůří Novohradských Hor, nebo rybníkům Řádu německých rytířů na Jindřichohradecku se v popisovaném regionu Třeboňska zřejmě nevyskytovaly.

Výjimkou jsou pouze Opatovice. Z období, kdy toto území vlastnili světelští cisterciáci, je v této obci, která snad měla charakter grangie, doložen mlýn. Ten nutně využíval spád vody, získaný buď přivedením vody z Lužnice zárodkem budoucí Zlaté stoky, nebo nadržáním vody v rybníku nad mlýnem. Nejpravděpodobnější je varianta kombinace obou možností. Změny vyvolané následnými přestavbami, které vyústily v současný tvar Opatovického rybníka, ovšem znemožňují tuto spekulaci ověřit.

Předhusitské rybníky

Skutečně významné rybníky předhusitské doby, postavené za života Karla IV., existují na Třeboňsku čtyři. Společnou vlastností rybníků vzniklých v této době je krátká, úsporně postavená a konfigurace krajiny dovedně využívající hráz. Druhou jejich zajímavou vlastností je využití přítomných skalních výchozů ke stavbě výpusti, která navíc svou konstrukcí umožňovala v době dostatečného přítoku pohon mlýna situovaného právě pod výpustí.

První z takto postavených rybníků byl rybník **Bošilecký**, doložený zápisem v rožmberském urbáři již roku 1374. Jeho stavebníky byli nejpravděpodobněji páni z Landštejna, tehdejší vlastníci Bošilce i přilehlých pozemků. Vypouštění jeho vod kopaným kanálem na severním okraji hráze je analogické jinému českému rybníku z přibližně stejné doby, Velkému rybníku u Doks (nyní používán název Máchovo jezero). Mlýn pod Bošileckým rybníkem je doložen až zápisem z roku 1413, byl ale nejspíše stavěn souběžně s hrází a výpustí. Součástí výpusti je i mostek, proslavený písní o hravých panenkách. Tomuto rybníku je věnována studie na jiném místě této knihy.

Dalším velkým rybníkem jmenovaným ve zmiňovaném urbáři (1374) byl rybník **Záblatský**. Ten byl ale přestavěn zprvu Štěpánkem Netolickým a posléze Jakubem Krčínem do té míry, že jeho původní podobu vlastně neznáme.

Rybník, který pochází z předhusitských časů, je také **Velká Holná**. Její současná podoba pochází z roku 1584, kdy ji přestavěl po poradách s Krčínem jeho pozdější tchán Jakub Zelander. Rysy staré generace rybníků, zejména krátkou hráz, si ovšem Holná zachovala dodnes.

Vůbec největším zachovaným rybníkem karolinské doby je rybník **Dvořiště**, postavený roku 1367. Jeho stavebníkem byl Ješek z Kosovy Hory, majitel panství Lomnice v letech 1359 až 1378. O stavbě rybníka se zachoval pozoruhodný zápis, který zmiňuje už Sedláček (1887). Publikoval ho například Hule (2000).

My Ješek z Kosovy Hory, pán na Lomnici, známo činíme tímto listem všem vůbec, že lidem našim poddaným ve vsi Smržově tak řečené roli vorné i nevorné, louky vobecní i zádušní v nějaké dosti velké obšírnosti skrze rybník náš Dvořiště, který nad vobyčej vyvejšivše, vodou sme zatopili. I chtějíc lidem našim, což by spravedlivého bylo, jakož pak hodné jest, zadosti učiniti, aby plat náš skrze takovou věc umenšen nebyl, dvanácte lánův tu lidem již jmenovaným sme odměnili a blato Ptačí tak řečené, též i pole ke dvoru našemu tu Smržově příslušející, kteréž leží proti vsi Zablatí, spolu i s lukami z té strany potoka jmenované Lomnice nad mostem i dole proti novému dvoru nad lesem Komořice po spuštění prvním i pastvinami v lese mém Bor tak řečeném, k Lomnici městečku náležejícím se všelikým příslušenstvím tak, jak při jejich mezích a meznících vůkol jest rozdělené, dáváme, propouštíme a postupujeme svrchujmenovaným lidem našim k užívání a držení na věčné časy, aby svobodně toho bez všelijaké překážky tím způsobem, jakž jinými svými grunty vládnou a jakž v té vsi od mnoha časů již vládli, užívati a vládnouti mohli. A kdyby již jmenovaný rybník spuštěn byl, tehdy nadepsaní lidé naši plné a svobodné mají mítí povolení bez překážky jakž sou prve v předpověděném dědictví měli, dokavadž by zase vodou naplněný nebyl.

A pro lepší toho jistotu a svědomí, na časy věčné aby to trvalo, pečeť naše vlastní spolu s pečetmi urozených lidí, totiž Jindřicha z Stráže, Heršouna z Oujezdce, Svojše z Msdiny jinak z Dinína a Mikuláše z Bošilce přitisknouti sme dali. Dán na Lomnici léta Páně 1367 v neděli po památce svatých Tří králův.

Svou konstrukcí je Dvořiště podobné rybníku Bošileckému, kamenicky klenutá výpust' na jižním konci hráze je přímo opřená o výchoz skalního podloží. Zřejmě rovněž umožňovala pohon mlýna přepadovou vodou.

Dvořiště, ležící na Miletínském potoce, je jedním z mála velkých rybníků Třebońska, jehož hladina leží nad hladinou Zlaté stoky. Roku 1580 Jakub Krčín proto při své přestavbě Dvořiště využil jeho vysoko nadrženu hladinu jako zdroj vody k dostatečnému zásobování rybníků Ptačí Blato a Krčín dnes zaniklou stokou Krčínkou. Ta cestou zásobovala i dnešní rybník Vydýmač u Smržova. Krčínka vznikla nutně souběžně se stavbou zmiňovaných rybníků, tedy v letech 1580-1581. Její začátek v přemostění na severním konci hráze naznačuje, že původní hladina Dvořiště bývala v Krčínově době vyšší a zaplavená plocha nejspíš o dost větší. I po zmenšení hladiny zaujímá Dvořiště se svými 336 hektary v tabulce velikosti českých rybníků pěkné 4. místo.

Vedle výpusti Dvořiště je dodnes zachovaná osamělá pevnůstka typu ŘOP čili řopík, který se zachoval jako jeden z mála ze své linie, nebylo totiž možné destruovat ho trhavinou právě proto, že jeho konstrukce zcela splývá s hrází.

Zajímavý pohled na lokální stav budování rybníků v době předhusitské nabízí listinný materiál z doby založení třeboňského kláštera augustiniánských kanovníků. Součástí základní fundace kláštera v roce 1367 byl pozemkový majetek, finanční příjmy i důchody v naturáliích. Rybníky sice chybí, v účtech 1367-1369 jsou ale vedeny platy pro rybníkáře. Již před rokem 1374 darovali zakladatelé klášteru ideální polovinu obce Opatovice, včetně rybníka a mlýna. Listina z 1.X. 1376 pak dokládá koupi druhé poloviny Opatovic. Rybníků bylo klášteru třeba, například nařízení arcibiskupa Jana z Jenštejna 1387 ukládalo exaktně, jaké pokrmy mají být zdejšími kanovníkům předkládány. O postech a v pátky byly předepsány dva chody rybí z ryb čerstvých, případně nasolených, a tři chody zeleninové nebo luštěninové. Snaha kláštera o potravní soběstačnost zřejmě vedla ke stavbě Dolního rybníka (piscina inferiori) u Domanína roku 1389, lze tedy předpokládat i souběžnou existenci rybníka Horního.

Renesanční rybníky

Obecně rozšířená představa husitství jako období gigantického a hrdinného vzepětí českého národa je založena především na špatném výběru ve škole doporučené literatury. Z pohledu vývoje ekonomiky a stavu společnosti nešlo o nic jiného, než urputnou, krutou a

dlouhou občanskou válku v České kotlině. Její důsledky byly dlouhodobě negativní, pro budoucí rybníkářské podnikání ale vytvořila územní prostor a znamenité podmínky.

V podmínkách Třebońska se projevil jisté zpoždění, první rybníky nastupující české renesance byly postaveny v Polabí, a to jak Pernštejny na Pardubicku, tak na komorním panství Poděbrady. Tam byla také vyzkoušena metoda zásobování rybníků říční vodou pomocí dlouhé stoky. Ta vycházela z řeky na jezu, byla vedena souběžně s ní, ovšem s hladinou potřebně výš a zásobovala vodou jak rybníky, tak i mlýny a pily, a posléze se do řeky vrátila. Užití takové multifunkční stoky je poprvé doloženo na Častolovicku (z Orlice), po ní následovalo budování Sánské strouhy (z Cidliny). Stavba labské Opatovické stoky byla započata později (1513).

Do výstavby Zlaté stoky třeboňské (*pojmenování Zlatá pochází až ze 17. stol, specifikace Třeboňská ji pak odlišuje od jiných stok též zvaných Zlatá, například v Českých Budějovicích.*) využívali stavitelé rybníků vod bočních přítoků Lužnice, což limitovalo stavby rybníků množstvím vody přitékající z přirozeného povodí (Josef Šusta užívá termín srážková oblast). Tento limit byl patrný Štěpánkovi Netolickému, který si uvědomil možnost jeho trvalého řešení.

Navíc jsou doloženy kontakty Štěpánka a Kunáta mladšího Dobřenského z Dobřenic, který roku 1496 navrhl budoucí rybník Velký Tisý. Kunát působil jako královský fišmajstr v Kolíně, a je nepochybné, že znal v té době novou Sánskou strouhu, která zásobovala vodou tehdejší největší rybník království Blato. Je pravděpodobné, že právě on přenesl tuto myšlenku z Polabí na Třeboňsko.

Na tomto místě je ale nutné popsat stavební vývoj rybníční kaskády na Miletínském potoce. Nejstarší Dvořiště pod sebou mělo dvůr a obec Koclěrov, který patřil od roku 1391 třeboňským augustiniánům. Od nich Koclěrov roku 1491 koupil Vok II. z Rožmberka, v této době zde již stál malý rybník, který patřil ke klášterní vsi. Rybník dal Vok II. rozšířit tak, že původní obec zatopil, proto dostal rybník jméno Koclěrov. Roku 1495 vznikl rybník Nový Koclěrov, a oba tyto Koclěrovy byly záhy spojeny v jeden, opět nazývaný pouze Koclěrov (nyní Koclířov). Stavitelem zde byl Kunát starší Dobřenský z Dobřenic.

Vznikem Nového Koclěrova došlo ke zdvižení hladiny Miletínského potoka do té výšky, že bylo možné uvažovat i o zatopení míst, kde dnes stojí Velký Tisý. Projekt byl zjevně měřičsky i technicky komplikovaný, a proto byl povolán k poradám Kunát mladší Dobřenský.

Na místě rybníků Starý a Nový Tisý vyměřil Dobřenský za asistence třeboňských fišmistrů Sádla a Slepíčky a mysliveckého mládence Štěpánka Netolického rybník Velký Tisý. Ten na svoji realizaci čekal do roku 1503, dostavěn byl 1505. Kunát ml. Dobřenský se jeho dostavby nedožil, zemřel 1504.

Po úspěšném dokončení Tisého byl Štěpánek přeřazen od myslivosti k rybníkářům a stal se hlavním fišmajstrem. Své dosavadní zkušenosti získané zejména stavbou Tisého použil o rok později (1506) při práci na návrhu stavby systému napájecích stok a nových rybníků. Páteří nového systému se stala Zlatá Stoka, stavěná 1508-1518, která rozvedla vodu jímanou z Lužnice do její levobřežní oblasti. V praxi to znamenalo prodloužit již existující náhon Opatovického mlýna, obejít kanálem Třeboň, přemostit nebo lépe zemním akvaduktem převést vodu přes budoucí výpusť Kaňova (1515) k nynějšímu Malému Tisému, nad západním okrajem Velkého Tisého a mezi Dvořištěm a Koclířovem dovést vodu k Lomnici a odsud ke stojícímu, nicméně napřed Štěpánkem a posléze Krčínem přestavovanému Záblatskému rybníku (1510-1514). Odtud byla Stoka vedena na terénní vyvýšeninu, která umožnila zásobovat její vodou dva již stojící velké rybníky Bošilecký (doložen 1374) na jejím levém břehu a Ponědražský (doložen 1450) na břehu pravém. Nakonec napojila vodou rybník Horusický (1511-12) a vrátila se nad Veselím zpět do Lužnice.

Autorství tohoto gigantického projektu je připisováno pouze Štěpánkovi Netolickému, pro úplnost je ale třeba dodat, že stavebníkem byl **Petr IV. z Rožmberka**, titulárně **6. vladař**, a zároveň zemský hejtman v Čechách. Právě v době jeho vladaření mohl Štěpánek vykonat své dílo a hlavně investovat obrovské finanční prostředky do budoucnosti třeboňské krajiny i obživy generací budoucích obyvatel Třeboňska.

Zlatá stoka tedy napájí tyto velké rybníky: Opatovický, Kaňov, Velký Tisý, Koclířov, Záblatský, Ponědražský, Ponědražkový, Bošilecký, Horusický a nejpozději stavěný Schwarzenberg (1697-1700).

Box Josef (?) Štěpánek Netolický byl skutečně rodák z Netolic, muž nevolnického původu, kterému se dostalo díky nepochybnému talentu šance, kterou beze zbytku využil. Přesná data narození a úmrtí nejsou k dispozici. Spekulativně se předpokládá narození cca 1460 a úmrtí buď 1538 či 1539. Zpočátku Rožmberkům sloužil jako myslivecký mládenec, následně prokázal své schopnosti při stavbě Velkého Tisého, a byl přeřazen mezi rybníkáře. Postavil 9 velkých a 37 malých rybníků. Mezi velkými rybníkáři Třeboňska byl jediný rodilý Jihočech.

Jinou a vlastně následující stavební fázi stavby rybníků v regionu bychom mohli označit jako krajířovskou. Krajířové z Krajku, původem rod z Kraňska, žili v Čechách v letech 1381 až 1575. Vlastnili území příslušné k Landštejnu a Nové Bystřici. V jižní části této enklávy, ale i jinde na svém území, stavěli četné rybníky.

Vhodné území pro stavbu rybníků si Krajířové, jmenovitě Konrád III., zajistili arondací a směnou. Vyměnil roku 1508 vesnici Cep s okolím za chlumeckou majetkovou enklávu Rožmberků. Tak si získali rovinaté území na pravém břehu Lužnice, napájené vodou říčky Hostice, dnes zvané Koštěnický potok. Právě tento přítok Lužnice Krajířům umožnil vyhnout se stavbě napájecí strouhy podobné Zlaté stoce.

V okamžiku směny už byly na Chlumeckém panství starší menší rybníky, jako Svobodný, Skalice, Medenice a další. Roku 1513 předal Konrád III., vystupující zde jako poručník, novobystřické panství synovci Wolfovi II. Ten se záhy pustil do stavby základů Lutovské soustavy, rybníků Hospodář a Podsedek.

Konstrukčně Lutovské rybníky využívaly a využívají princip kaskády, u které konkrétně zde dlouhá boční hráz kopírující tok Lužnice nahrazuje protilehlou stranu údolí a kratší příčné hráze rozdělují jednotlivé rybníky. Wolf se ovšem panství ujal jako člověk velmi mladý, jeho majetky mu strýc Konrád předal jako poručník v okamžiku jeho plnoletosti. Wolf navíc záhy vstoupil do státních služeb, a tak nejspíše hledal schopného rybničního stavitele. Našel ho v Mikuláši Rutardovi z Malešova.

BOX Mikuláš Rutard (používá se i zápis Ruthard) pocházel z vladycké rodiny z Malešova u Kutné Hory. Podobně jako u Štěpánka neznáme jeho datum narození, předpokládá se přibližně rok 1500. Začal svoji službu u Pernštejnů v Polabí, kde si osvojil potřebné rybníkářské schopnosti a zkušenosti. Poté působil na Jindřichově Hradci a záznam z roku 1541 dokládá, že zastával funkci hejtmana na bystřickém panství. Je ovšem pozoruhodné, že za svoje osobní sídlo si zvolil Lutovou a ne Novou Bystřici. Zřejmě cítil odpovědnost za chovy kaprů na Lutovské soustavě a bylo mu jasné, že ze vzdálené Nové Bystřice by neměl možnost běh událostí náležitě řídit a ovlivnit.

Z čtvrtstoletí následujícího po roce 1541 také pochází jeho nejvýznamnější stavby. Po smrti Wolfa Krajíře roku 1554 ze setrvačnosti sloužil i jeho synům a posléze odešel do výslužby, kterou trávil na svém dvoře v Lutové. Jeho zjevné a nevyužívané schopnosti ale neušly pozornosti Rožmberků, kteří mu poskytli jeho poslední místo. Roku 1561 vyměřoval rybník Vdovec, roku 1563 na panství Malovice u Vodňan dohlížel na stavbu rybníka Nového.

Poté rozšiřoval rybník Kaňov a roku 1565 byl Vilémem z Rožmberka povýšen na hejtmana třeboňského panství. V roce 1567 prodal dvůr v Lutové a koupil si dům v Třeboni. Druhý konec jeho kariéry přišel roku 1569, kdy se, zřejmě v souvislosti s potížemi stavby rybníčka Hrádeček, dostal Rutard do konfliktu s ambiciózním Krčínem, který se postaral roku 1570 o jeho propuštění. Ovšem i to, že Mikulášovým nástupcem se stal Krčínův spolupracovník a oblíbenec Jan Černý z Vinoře naznačuje, že šlo o prostou generační obměnu. Mikuláš Rutard pak strávil zbytek života ve svém domě v Třeboni, kde zemřel po roce 1576.

Roku 1538 se při obhlídce Lutovské soustavy setkali Štěpánek Netolický a mladý Mikuláš Rutard. Na návštěvu Lutovské soustavy přivedla Štěpánka myšlenka a snaha získat a využít přepadovou vodu z tamních rybníků k zásobování projektované soustavy dnešních Wittmannovských rybníků, neboli
prodloužit onu popisovanou kaskádu na pravém lužnickém břehu.

Záhy na to jsou doloženy Rutardovy stavební akce, za jeho první rybníky se pokládají Kanclíř, Purkrabí (1542) a Bartoňcovo Blato (1542).

Dále pokračoval s rozšiřováním a zdokonalováním Lutovské soustavy, která za počátků jeho služby u Krajířů pozůstávala z Hospodáře, Podsedku a Jezera. S ohledem na svoji dokonalou znalost chovatelských pravidel Mikuláš Rutard konstruoval soustavu proporčně k chovu potřebných tří generací kapra, velké rybníky dělil a doplňoval menšími rybníky potřebnými k chovu plůdku a násady. Dále odvedl kanálem zkracujícím tok Hostice její povodňové vody do Lužnice, zřejmě jako reakci na povodeň roku 1549. Mohla to být ovšem i reakce na rozhraničení Novobystřického a Líčovského panství, která tehdy byla obě dočasně součástí Krajířovské enklávy, přičemž toto rozhraničení prosadil právě Wolf Krajíř.

Výsledkem Rutardova doplnění Lutovské soustavy bylo rozdělení Podsedku na Podsedek a Humlenský, Hospodář dostal svůj protějšek v Novém Hospodáři, a Jezero v Novém Jezeru. Pouze Kanclíř se svého rozdělení na Starý Kanclíř a Nový Kanclíř dočkal až v 19.století. U vsí Mirochov a Žíteč na horní části povodí Hostice byly postaveny rybníky Blato a Chlumecká Černá (dnes Velká Černá), možná i ve snaze zpomalit povodňové vody ohrožující níže položené rybníky.

Nicméně, co se mělo stát, se nakonec stalo. Rybník, který je jmenován jako Bystřický, a jehož hráz byla nejspíše situována buď poblíž nebo přímo na místo dnešní hráze Staňkovského rybníka, se protrhl. Po takové zkušenosti by bylo lze očekávat, že rybník se nebude obnovovat, Wolf Krajíř ale zvolil postup opačný. Služební hlášení třeboňského

hejtmana Jindřicha Sudka ze dne 12.6. 1549 situaci popisuje zcela jasně: *Co se tý strži toho rybníka dotejče, dávají mi lidi zprávu, že by měl čtyř provazců šíře bejti a že by pan Krajíř šesti nebo sedmi sty kopami tu strž zase spravil a násady v tom rybníce bylo 700 kop.*

Dva roky (31.8. 1551) po této varující události se sešli zástupci Wolfa Krajíře a Jáchyma z Hradce na Lutové u Mikuláše Rutarda, a uzavřeli zde dohodu o arondaci pozemků, umožňující výstavbu dvou velkých, na jednom potoce ležících a sousedících rybníků, Ty se z počátku opravdu jmenovaly Sousedí. Etymologie názvu Staňkova je dvojitá: buď Velký Soused dostal jméno Zdenko po zesnulém Zdenkovi Krajířovi (+1550), nebo, podle jiného vysvětlení, šlo o lokalitu strážní, tedy stání, či staňk. Nyní se jmenuje rybník Staňkovský, (ale i Staňkov).

BOX Viz Karel Čapek Obrázky z domova

Představte si můj úžas, když jsem stál na hrázi Staňkovského rybníka: je to opravdu tak, jak to bylo v biblické dějepřavě.

Především bylo jich skutečně dvanáct, těch rybáků; třináctý byl asi jejich pán a mistr, neboť jim velmi nadával. Neměli však řasnaté apoštolské tuniky, nýbrž jakýsi kožený oblek, o němž přesně nevím, jsou-li to vysoké boty sahající až po krk, nebo spíš nesmírná kožená vesta opatřená dole botami, nebo konečně mohutné kožené kalhoty končící dole shrnovačkami a nahoře takovými kšandíčkami jako ženská košile; zkrátka je to od podrážky až po krk z jednoho kusu volské kůže a kouká z toho jen vousatá hlava a pár rukou. Nyní opravuji svou představu zázračného rybolovu: apoštolové neměli na sobě tuniky a řízy, nýbrž vězeli až po krk v těchto monumentálních rybníkářských nohavicích a nahoře byli zakončeni šiřatými plstřáčky. Co se uředníků týče, ti měli obyčejné štruksové kalhoty a placaté čepice s nehtem, pomáhali jenom na břehu a netěšili se výsadě brodit se vodou a bořit se po pás do bahna. Ženské pak nosily v mokřých plachtách úlovek zázračného rybolovu na vozy, zatím co místní lid a školní mládež přihlíželi na hrázi. (1925)

Druhý Soused byl dnešní rybník Kačležský. Je pozoruhodné, kolik korespondence se zachovalo právě k jejich stavbám. Zřejmě byla vzpomínka na protržení bezejmeného rybníka vytrvale přítomná a živá. I vysoká hráz Staňkova zřejmě budila obavy, a tak roku 1544 psal Vilém z Rožmberka Wolfu Krajířovi, kde varoval „*aby pán věděl, co činí, a raději na takové*

zsilené vodě toho díla zanechal.“ Wolf Krajíř ovšem využil své pozice o čtyřicet let staršího a zkušeného muže, a Viléma, starého 21 let uklidnil vysvětlením, že „... ***co se tam prve stalo. že to božím dopuštěním šlo, když hrom do trouby udeřil, že ji rozvrhl a s hrází, že se rybník strhnouti musil. Než že nynější dílo, že se se vši bezpečností dělá a stavidla na rybnících dobře opatřena jsou k utrnutí zbytečné vody.***“

Wolf navíc téhož roku zemřel, a péči o dostavbu rybníka ponechal Mikuláši Rutardovi a svým dědicům, synům Vilémovi a Janovi. Ti ale panství drželi jen krátce, a pro dluhy ho roku 1575 prodali Lobkovicům.

Ani stavba Kačležského rybníka se neobešla bez obav níže ležících lokalit. Tentokrát psal dne 28.5.1556 Mikuláš Rutard jindřichohradeckému rybníkáři a hejtmanovi Janu Šťastnému Pušperskému z Pleší. V dopise stojí:

„Neb jak vždycky kvalitovní vody na rybník veliký Soused pánůch mých jdů, a pán Buoh toho rybníku uchovati neráčil, čehož pane Bože ostřez, já bych toho rybníku nikoli retovat (poznámka autora – zachránit) nemohl. Hráze nedostaveny a splavy nedodělány, kterýž nemohu dostáčiti nejen dělníky každodenní vždycky dělati, jaká by se tu znamenitá škoda musela státi, čehož všemohoucí pane Bože rač na obě strany zachovati. Protož vás, můj milý pane Šťasný, přátelsky žádám, poněvadž tak velké a nenadálé příplachy od přívaluov a dešťuov jdů, že jej dobře vopustiti, a já tolikéž učiním, výše ho držeti rybníku Sousedu nebudu, leda na ta bláta ztěžka ta voda šla a je dotopila, kteréž již také na Žitecký blato, kde rybník u Žiče jest, jde. A když tak učiníme z obů stran, nebudeme se než pána Boha báti. A když toho bohdá čas bude, hráze se vosadí, splavy se dodělají, budeme je moci držeti, jak budeme chtíti.“

Jindřichohradečtí podle všeho Kačležský rybník začali napouštět ne zcela dokončený a předčasně. Hráz, která se hnula, museli narychlo zachraňovat.

Další relaci píše Václav Březan ve svých Životopisech o rybníku Staňkovu k roku 1581: ***„Toho roku panu Janovi z Lobkovic rybník Staňkov se ztrh. Stěžně v noci přiběhl odtud posel do Třeboně, napomínaje, aby se na péči jměli. Z té příčiny od Jiříka Homuta z Harasova, tehdejšího hejtmana, lidé na panství, přísedící blízko k vodě, vystřežení, že se neprodlévaje odstěhovavše, sebe i své statky opatřili. Jeho Milosti pánu žádna se škoda nestala, ač byla náramně velká voda, takže pamětníků takové nebylo.“***

Je pravděpodobné, že se při rekonstrukci Staňkovského rybníka po této havárii uplatnilo technické řešení, které zabránilo přelívání povodňové vody přes korunu hráze. Přepad na jalové vody byl vysekán do skály, což zároveň zajistilo, že se dalších 420 let žádný defekt hráze neopakoval.

Roku 1561 se Vilém z Rožmberka rozhodl využít plochy na pravém břehu Lužnice pod Lutovskou soustavou ke stavbě rybníka Vdovec. Březanův zápis sděluje, že: „... **rybník Vdovec dělán na panství třeboňském za purkrabství Jakuba Ebnera...**“

Pro své zkušenosti se stavbou a hospodářským provozem Lutovské soustavy byl k vyměřování tohoto rybníka povolán z blízké Lutové Rutard. Do Vdovce bylo začleněno několik malých a starších rybníků. Rybník byl dostavěn roku 1564 a, opět slovy Václava Březana : „... **byl toho času nový rybník Vdovec napuštěn v přítomnosti pana vladaře.**“

Dále jsou zaznamenány Rutardovy úpravy rybníka Kaňov, stavba Nového rybníka na panství Malovice a hlavně nešťastná stavba Hrádečku (zmíněno podrobně na jiném místě), která zřejmě způsobila druhý konec kariéry Mikuláše Rutarda.

Období života a vlády posledních Rožmberků je bohaté prameny, zejména zásluhou tehdejšího rožmberského historika a archiváře Václava Březana. Také postava posledního regenta Rožmberských držav Jakuba Krčína z Jelčan je známá, a do značné míry zastihuje všechny ostatní stavitele rybníků i rybniční hospodáře.

Je to dáno i tím, že se nám zachoval vlastní Krčínův životopis (Březanem zaknihovaný) a četná korespondence. Málokdo si však uvědomuje, že Krčín byl z velkých rybničních stavitelů poslední.

Box Podobně jako Rutard pocházel Krčín z Polabí, z Polep u Kolína, kde se narodil 18.12. 1535. Neúspěšně studoval Karlovu univerzitu, byl postupně zaměstnán u Trčků z Lípy, dále u Borovanských augustiniánů (1559), až roku 1561 vstoupil do služeb Viléma z Rožmberka, a tuto službu konal dlouhých 40 let až do Vilémovy smrti. Během krátké doby se stal regentem (1568), což byla funkce nejvyššího hospodářského správce. Těsně před Vilémovou smrtí dokončil stavbu Rožmberka, rybníka myšleného jako pomník vymírajícího rodu Rožmberků. Poslední roky života prožil na své tvrzi Křepenicích, kde zemřel 1604.

Krčínova služba byla obdobím posledních velkých rybničních staveb a krajinných změn v regionu Třeboňska. Rožmberské dominium dosáhlo za posledních Rožmberků svého největšího územního rozmachu. Tak se Krčínovy stavby, dostavby a přestavby rybníků dotkly nejen Třeboňska, ale i Hlubocka a Krumlovska.

Samotné Třeboňsko doby Krčínovy bylo už stávajícími rybníky zastavěno do té míry, že vhodné stavební plochy nebylo snadné nalézt. Krčín ale místa pro své stavební záměry našel a prosadil. Kromě mnoha rybníků, které takzvaně povyšoval (toto sloveso z Krčínova životopisu vyjadřuje zvýšení a posílení hráze a zvětšení plochy rybníka), postavil na Třeboňsku vlastně jen tři velké dodnes existující rybníky.

První z nich byl rybník Svět, jehož stavbu Krčín zahájil roku 1571. Parcela pro stavbu rybníka byla podle názoru Třeboňských měšťanů vybrána špatně, ukázalo se nutné zbourat svinenské předměstí, a hráz situovat těsně za Svinenskou bránu a hradby. Zde se poprvé výrazně projevila Krčínova neústupnost a bezohlednost. Stavbu rybníka z titulu své funkce prosadil a pro spory předcházející jeho stavbě mu dal příznačné jméno Nevděk, které až o osm let později změnil na Svět.

Odpor Třeboňských ovšem nebyl bezdůvodný, ono Svinenské předměstí totiž nebyla ledajaká a náhodně vzniklá městská část. Byla založena vladařem Vilémem roku 1558, aby řešila nedostatek místa uvnitř třeboňských hradeb. Domky, kterých bylo původně 14, a jejich počet rostl až na 36, nakázal Vilém prodávat po 70 kopách grošů, rozdělených na splátky. První splátka byla 6 kop, a dále každý rok po třech kopách. Roku 1571 neměli osadníci nová obydlí ještě ani splacená. Není divu, že tyto hrubé chyby v územním plánování, jak bychom řekli dnes, nesli jako křivdu.

Hořkost ze sporu s Třeboňskými ovšem v Krčínově duši zůstala. Březanův zápis o roce 1583 uvádí Krčínův dopis vladaři Vilémovi, a související okolnosti :

28. septembris v přítomnosti Krčina rybník Svět loven; a velmi dobré a tučné kapry měl. Vysazeno z něho přes 1224 džberů; než vcházelo jich na džber po 27 i 28, ale ještě doloven nebyl. Nad čímž velmi Krčín potěšen a tak panu vladaři napsal: „Chválím milýho Pána Boha, že není po vůli zlých a neupřímných lidí. Nebo když uslyší, že se Vaší Milosti na rybnících letos dobře podařilo, a zvláště na těch, kteréž jsme vnově udělali, budou je uši boleti. A přál bych, aby je i jazykové boleli a ústa aby jim otekla, aby podruhé toho nemluvili, zač se nyní musejí styděti.“

Zároveň se Světem stavěl Krčín i rybník Spolský (původně Nevěrný), který nad Nevděkem zadržoval vodu Spolského potoka. Navíc se rozhodl přestavět rybník Opatovický a spojit ho s Nevděkem. Tak roku 1574 vznikl dosud největší rybník na Třeboňsku, o ploše 380 hektarů. Měl dvě loviště a spojení do Borovan bylo řešeno po mostě. Tento velký Svět ale neměl dlouhého trvání. Po povodni roku 1611 byl rozdělen, a tak se Opatovickému rybníku

vrátilo jeho původní jméno. Při stavbě velkého Světa dočasně zanikl také Církvíčný rybník, situovaný dnes opět mezi Svět a obec Domanín.

Dále se Krčín věnoval dostavbě Nadějské soustavy na pravém břehu Lužnice, kde přestavěl Skutek a Naději, a postavil rybník Potěšil (1577).

Další stavební akcí bylo povýšení Dvořiště (1580), které pak poskytlo vodu ke spojení rybníků Žabov a Ptačí Blato ve velký rybník Krčín. Ten ale posléze sám rozdělil, tentokrát na Krčín a Ptačí Blato.

Poslední rybník jeho éry se ale na svoji stavbu teprve čekal. Místa pod Třeboní na hlavním toku Lužnice, poblíž obce Lužnice, si všiml už Štěpánek Netolický. Rybníky postavené přímo na říčních tocích už sice stály, například rybník Žehuňský na Cidlině, nebo Bezdrev na Netolickém potoce. Ale průtok Lužnice i její povodně byly a jsou přece jen větší, navíc by soustavně protékající řeka znemožňovala vypustit rybník k výlovu. Krčín se tak rozhodl pro zatím nepoužité konstrukční řešení. Souběžně se stavbou Rožmberka, započatou roku 1584, převedl vodu Lužnice přes nízké rozvodí do řeky Včelnice, jak se tehdy jmenovala Nežárka. Pomohl mu v tom i tehdy stojící rybník Dlouhá hráz, ležící níže než Lutovské rybníky a výše než Vdovec. Jeho hladina byla nejspíše zhruba na úrovni Nové řeky nad dnešním Stříbřeckým mostem. Jeho hráz se stala částí zabezpečení Nové řeky, mapa z té doby dokonce horní část Nové řeky ukazuje jako Novořecký rybník. Nad něj tedy vložil Krčín bifurkaci Staré a Nové řeky.

Krčínova Nová řeka je 14 kilometrů dlouhá, její dolní tok je ale veden původním bočním přítokem Nežárky, zahloubeným do písčitých říčních náplavů. Jen tak lze vysvětlit, že Nová řeka byla dostavěna v dnes neuvěřitelné době dvou let. Těsně po své dostavbě, vlastně necelý půlrok, na jaře 1586, Nová řeka odvedla ze staveniště Rožmberka velkou jarní povodeň.

Mezitím soustředil Krčín prostředky a síly na stavbu rybníční hráze dlouhé téměř dva a půl kilometru. Šest let ji stavělo 800 lidí. Hráz byla vybavena čtyřmi výpustěmi, z trub z jedlových kmenů. Po napuštění zaplavila voda plochu přibližně tisíc hektarů, nový rybník tak dosáhl velikosti do té doby největšího rybníka království, rovněž tisíc hektarového poděbradského Blata. Časem se ale ukázalo, že tak velké zaplavení není pro chov kaprů výhodné, a tak se dnes Rožmberk napouští na 490 ha vodní plochy, přičemž jeho katastrální výměra činí 711 ha. Katastrofální povodně roku 2002 však ukázaly původní Krčínův úmysl v celém jeho gigantickém rozměru, vody zadržené Rožmberskou hrází dosáhly až k Třeboni, a zaplavená plocha dosáhla v kulminaci přibližně 2000 ha.

Krátce po napuštění Rožmberka 1590 zemřel vladař Vilém z Rožmberka, zřejmě jediný člověk, kterému byl Jakub Krčín ochoten sloužit. S posledním Rožmberkem Petrem Vokem se nedobře snášel a z regentského místa odešel.

Tehdy se na dlouhou dobu zastavily stavby rybníků.

Teorii o tom, z jakých příčin se právě v této době zastavily rybníční stavby na Třeboňsku i v celých Čechách je k dispozici víc. Na panství Třeboň nejspíše scházela po odchodu panovačného Krčina dostatečně silná osobnost, která by byla schopná ve stavbách pokračovat. Navíc konkrétně zde byly asi opravdu vyčerpány vhodné lokality pro stavby rybníků. Obecně asi bude platná třetí úvaha, a to, že vlivem obrovských a neuvážených transportů novosvětských drahých kovů do Evropy se povážlivě rozkolísal stávající, za dlouhou předchozí dobu ustálený fiskální systém, což vedlo ke ztrátě odbytu vychovaných kaprů. Celkový ekonomický neklid, který na přelomu XVI. a XVII. století plíživě zachvátil Evropu, byl ostatně jednou z hlavních příčin další nastalé lidské i ekonomické katastrofy, Třicetileté války.

Důsledky nucených emigrací i třiceti válečných let byly pro ekonomiku českých zemí značně destruktivní. Rybníky Třeboňska postihla blízkost bojových operací hned první fáze Třicetileté války, Války české. Třeboňsko se stalo jednak nástupním územím Císařských, jednak územím tranzitu armád.

Stavovská vojska, tábořící u Soběslavi, střežila hlídkami hráz Rožmberka, u kterého hrozilo prokopání hráze. Vojska měla snahu zásobovat se na pochodu také lovením rybníků, což jejich majitelům bralo motivaci rybníky napouštět, udržovat a nasazovat. Nenapuštěným rybníkům rychle hnula výpustná zařízení, hlavně vypouštěcí roury. Takto nenapuštěn zůstal Rožmberk během Třicetileté války několik let.

Při přípravě obrany Třeboně před Marradasovým obléháním použili obránci materiál z hráze rybníka Hrádečku na posílení obranných valů. Následné spálení dřevěných konstrukcí rybníka zkázu dokonalo.

Po smrti Petra Voka se dědici rožmberského dominia stali Švambergové a po majetkových zmatcích pobělohorských konfiskací a zástav se větší část regionu výsledně ocitla roku 1660 ve vlastnictví Schwarzenbergů, přičemž v tomto vlastnictví pak zůstala do První pozemkové reformy roku 1923.

Panství Chlum prodělalo o něco složitější majetkový vývoj s častým střídáním majitelů.

Doba pobělohorská byla pro rybníkáře dobou sklizení plodů práce minulých generací. Práce a prostředky byly investovány za předchozího dynamického renesančního období. Stagnace výstavby neovlivnila využívání rybníků, které se staly jedním ze stabilních pilířů ekonomiky panství.

Zkušenosti získané a ověřené tehdy už staletími provozu umožnily barokním hospodářům určitou optimalizaci chovu kaprů. Vědělo se, kolik plůdku a násady je zapotřebí, kolik kaprů je nutno nasazovat do toho či onoho hlavního rybníka, přičemž tyto počty se dlouhodobě neměnily a vlastně ani měnit nemohly. Vlastně lze dokonce konstatovat, že byl dodržován takzvaný Rutardův plán nasazování a to téměř do doby Šustovy.

V regionu vznikl už pouze jeden větší rybník a to Schwarzenberg napájený Zlatou stokou v letech 1697 -1700.

Rušení rybníků

Historická etapa rušení rybníků je na pohled smutná a zejména ekonomicky komplikovaně pochopitelná. Snaha vysvětlit tyto snahy racionálně a ekonomicky vychází naplano. První vlnu rušení v druhé polovině XVIII. století odstartovala takzvaná raabizace (1775), snaha o reformu vlastnictví a lepší využití zemědělské půdy v monarchii. Byla provedena na komorních statcích a na statcích zrušeného jezuitského řádu a následně doporučena i šlechtě, která ji ovšem nepřijala.

Právě rušení rybníků na komorním panství Poděbrady naznačilo tento směr vývoje. Rušením rybníků se ovšem problémy neřešily, dokonce lze konstatovat, že spíše začínaly. Dna rušených rybníků totiž obvykle neposkytovala zdaleka tak výhodné půdní poměry, jak by bylo možné očekávat.

Naopak, většinou šlo o lokality silně zamokřené a pro zemědělství téměř nevyužitelné.

V případě Třeboňska se k rušení rybníků přistoupilo se zpožděním a zdrženlivě. Tamní hospodáři zřejmě znali z častých letnění rybníků potenciál jejich dna, a proto se snaže o rušení rybníků bránili, co mohli. Tak se stalo, že až na radu regenta mimočeských statků schwarzenberského dominia Antona Wittmanna von Denglas byly po roce 1826 zrušeny krčínovské rybníky Potěšil, Skutek, Naděje, Nový Vdovec a také některé menší. Na ploše někdejšího Vdovce byl založen dvůr Wittmannsau (Wittmannova niva). Písčité půdy ale velký užitek nepřinášely a navíc v chovatelském rozvrhu zrušené rybníky chyběly. Zatímco na jiných panstvích byly rybníky rušeny včetně prokopání hráze, třeboňští si počínali

obezřetněji a s výjimkou Vdovce nebyly hráze ničeny. To umožnilo rybníky poté, co se vlna pokroku a reforem přehnala, znovu napustit. K tomu došlo už roku 1854 u rybníka Klec a Potěšil a u Nového Vdovce o 11 let později (roku 1865), což bylo podle Šusty dáno pietou k Wittmanovu jménu, v praxi ale také nutnou přestavbou hrází a napájecích stok. Rybníky na tomto území pak dodnes paradoxně nesou jméno Wittmannovské, jakoby ironicky svou existencí i pojmenováním dokládaly marnost snah je rušit.

Odlišná byla situace u Bošileckého rybníka, který leží na úrodnějších pozemcích, a u kterého bylo roku 1831 doporučeno periodické využití jako rybníka a orné půdy, což byl kompromis vyvolaný zjevnou nemožností dohody mezi zemědělci a rybníkáři. Podstatné je, že Bošilecký rybník nám zůstal zachován.

Dalším důvodem rušení rybníků byla snaha o těžbu rašeliny na jejich dně. Zejména v okrajích bývalé jezerní pánve se vytvořily od konce posledního zalednění zásoby rašeliny. Proto bylo roku 1872 dočasně zrušeno Ptačí Blato, obnoveno bylo ve zmenšeném rozměru o deset let později.

Na Chlumeckém panství byl roku 1840 zrušen a zalesněn rybník Maluškov a po svém protržení roku 1876 nebyl obnoven rybník Hluboký,

Důsledky rušení rybníků byly jejich následnou obnovou zmírněny a ztráty na jejich ploše jsou tedy z našeho pohledu minimální.

Rod fišmajstrů Horáků (Box)

Personální politika Schwarzenbergů využívala důsledně rodinnou tradici. Toto opatření bylo nejen velmi sociální, do jisté míry alternovalo sociální péči, ale zároveň bylo velmi racionální, protože využívalo rodové paměti a zkušenosti, přičemž dávalo personálu možnost vytvořit tradici loajality k zaměstnavateli. V případě péče o chov ryb i o vodní hospodářství rodinná tradice nahrazovala odborné školství kombinované s praxí.

Příkladem budiž rod fišmajstrů Horáků, jejichž 8 generací zpracoval archivář Václav Hadač. Prvního z nich, Jana Horáka, zachytil jako rolníka ve Štipoklasech na západ od Veselí nad Lužnicí, stejně jako jeho syna Jakuba.

U prvních uvedených zakladatelů rodu chybí matriční údaje.

Vít Horák (* asi 1681,+1726), Jakubův syn sloužil postupně jako pěšák, pak sádecký a nakonec jako baštýř na Novořecké baště.

Jiří Horák (*1723, +asi 1783), Vítův syn, záhy osiřel, a po druhé svatbě své matky se svým otčímem přišel jako devítiletý na baštu pod Dvořištěm, ve čtrnácti pomáhal při výlovech a od devatenácti sloužil jako pěšák. Roku 1754 byl ustanoven jako sádecký v Třeboni a později sloužil jako baštýř na Rožmberku, a to do roku 1783.

Václav Horák (*1753, +1833), syn Jiřího, ve věku jeden rok se s rodiči přistěhoval na Staré sádky v Třeboni, v 16 letech byl mládkem u fišmajstra Nerudy, ve 24 letech pak pěšákem, a ve třiceti letech střídal otce ve službě baštýře na Rožmberku. Roku 1779 se stal podfišmajstrem a roku 1789 pak fišmajstrem třeboňského panství. Od roku 1788 založil a vedl rodinnou pamětní knihu, do které zapisoval paměti a poznatky, a to celých 41 let, do svých 77 roků.

Jan Horák (*1788, +1856), syn Václavův, se stal v 15 pěšákem, ve 22 letech podfišmajstrem a roku 1833 pak převzal po otci funkci fišmajstra, kterou konal až do své smrti. Po otci zároveň převzal vedení knihy. Záznam o něm praví, že nikdy vážně nezastonal, při výlovu Záblatského rybníka 1856 se zřejmě nachladil, a po osmi dnech zemřel.

Václav Horák (*11.11. 1815,+27.2. 1900), syn Janův, se po rybářské kariéře stal roku 1863 ředitelem panství Třeboň. Jako rybníkář zavedl pravidelné letnění, výsadbu rákosin, konal pokusy s krmením ryb. V letech 1867-1889 byl nadřízeným Josefa Šusty. Zejména ale upravil zvykově stanovený poměr tříd rybníků ve prospěch třecích rybníků a výtažníků. Se souhlasem Jana Adolfa ze Schwarzenbergu nakázal obnovit Nový Vdovec v rozměru 83 ha, a zřídil 17 nových výtažníků, z čehož mimochodem plyne, jak intenzivně rybníční hospodářství výtažníky potřebovalo.

František Horák (*26.11.1819, + 1908), rovněž syn Janův. Roku 1848 byl jako devětadvacetiletý jmenován podfišmajstrem a po smrti otce ho nahradil ve funkci fišmajstra, ve které sloužil do roku 1905, kdy odešel na odpočinek, dlouhých 49 let. Jeho služba byla ovšem mnohem delší, lze předpokládat, že do nejnižší funkce pěšáka nastoupil jako šestnáctiletý, celkem tedy sloužil 70 let.

Jeho obrovská praxe byla oporou ředitelům panství, které za své služby zažil a přežil, a to nejen svého bratra Václava, ale i Josefa Šustu. Obnovil Nový Vdovec v rozměru 83 ha, a vedle něj přistavěl roku 1881 rybník Ženich.

Jan Horák (*1852, +1910), syn Františkův, byl po odchodu svého otce na odpočinek posledním třeboňským fišmajstrem (tehdy již po česku nadrybním).
Potomci tohoto slavného rodu žijí v Třeboni dodnes.

Josef Šusta a jeho doba

(*26. listopadu 1835 Jankov , +15. listopadu 1914 Praha)

Nejslavnější třeboňský rybníkář po Jakubu Krčínovi nebyl vlastně pravý Jihočech. Pocházel z Jankova u Votic, a byl synem místního zemědělce a řezníka. Tak nebyl rybářem z rodiny, ale vzděláním. Jeho vzdělání bylo jiné, než u dynastie Horáků. Vystudoval Akademické gymnázium v Praze, a už jako gymnazista si zařídil možnost návštěvy vysokoškolských přírodovědných přednášek a seminářů. Ve studiu pokračoval ve Starých Hradech Uherských, kde byla v tehdejší monarchii jediná možnost studovat hospodářskou akademii. Po návratu ze studií nastoupil u Schwarzenbergů na panství Postoloprty.

Roku 1867 byl přeložen do Třeboně jako hospodářský správce, kde pracoval 12 let pod vedením Václava Horáka. Po jeho odchodu na odpočinek nastoupil na místo ředitele panství. Ve snaze zlepšit hospodářské výsledky se soustředil na získání souvisejících informací historických a biologických. Proto bádá v bohatém Třeboňském archivu, a zároveň navázal kontakty s Antonínem Fričem, předním českým biologem a ichtyologem.

Výsledky obou naznačených badatelských úsilí publikoval Josef Šusta ve dvou velevýznamných pracech a to: Výživa kapra a jeho družiny rybníčné (1884), a Fünf Jahrhunderte der Teichwirtschaft zu Wittingau (Pět století rybníčního hospodářství v Třeboni) z roku 1898, česky 1995. Dva synové z jeho osmi dětí se stali jeho přímými následovníky. V historickém směru jeho badatelského úsilí působil profesor University Karlovy historik Josef Šusta (*1874,+1945), a rybníkář Ing. Václav Šusta, který byl ředitelem panství Třeboň v letech po první světové válce.

Rozsah Šustova pracovního nasazení i rozsah jeho badatelských zájmů byl a je těžko představitelný. Jeho biologická laboratoř v Rutardově domě dala vzniknout české škole aplikované hydrobiologie, archivní badatelské úsilí promítané do snah o zlepšení chovu ryb, k tomu hospodářská správa celého panství (rybníkářství, lesnictví i zemědělství na ploše 35 000 hektarů), úspěšná snaha o zavádění nových a tržně zajímavých rybích druhů (síl maréna), snaha o zvládnutí chovu místních a opět tržně úspěšných ryb (candát).

Toto vše dělá z Josefa Šusty zakladatele českého rybníkářství moderní doby.

XX. století

Tato nedávná minulost znamenala na Třeboňsku narušení po léta budovaného systému majetkové držby. Vlastníkem rybníků se postupně stal stát. Chlumecké d'Estenské rybníky postátnil roku 1919 na základě článku 208 Dohody SainGermainské, třeboňské Schwarzenberské získal podle Zákona 215, 1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového, k nim podle téhož zákona přidal i rybníky Paarovské (Kardašova Řečice), Černínské (Jindřichův Hradec) a Buquoyské (Nové Hrady). Toto hrabivé hromadění rybníčního majetku v rukou státu samozřejmě odporovalo původní myšlence pozemkové reformy, tedy zvětšení pozemkového vlastnictví drobných rolníků, dobře však korespondovalo se socialistickými tendencemi ve směřování I.ČSR.

Vzniklý podnik Ústřední ředitelství státních lesů a statků, který zahrnoval také státní rybářství, se ovšem o rybníky staral dobře, už proto, že z valné části převzal i personál, takže tradice nebyla zcela přerušena. Správa státního rybářství Třeboň obhospodařovala 6681 hektarů vodní plochy, Správa Chlum pak 1634 hektarů.

Roky první světové války a roky těsně poválečné znamenaly potíže v chovu i odbytu ryb. Stát hned roku 1918 převzal tvorbu cen formou nařízení, což chovatele ryb v krátké době podstatnou měrou zruinovalo, a výsledek chovu ryb v českých zemích klesl roku 1925 na 12 000 q, tedy na polovinu předválečného stavu. Na Třeboňsku se navíc projevila i ztráta rakouských odbytišť, zejména Vídně, kam byli třeboňští kapři tradičně dodáváni. To od roku 1871 velmi usnadňovalo železniční spojení a posléze zkomplikovaly jak v roce 1918 vzniklá hranice, tak i poválečná hospodářská situace v Rakousku.

Slibně probíhající ekonomickou konsolidaci nového státu narušila hospodářská krize a zcela přerušil vznik Protektorátu, což se opět projevilo i na rybníčním hospodářství. Vývoj po Druhé světové válce vedl postupně k totálnímu postátnění rybníčního hospodářství. Zánik státního vlastnictví po roce 1989 vedl formou kuponové privatizace k ustavení podniku Rybářství Třeboň a.s.

S ohledem na nevelkou vzdálenost na časové ose bych hodnocení zejména druhé poloviny XX. století s potěšením ponechal budoucím historikům.

Jistým deficitem v poznání dějin rybníkářství v povodí Lužnice a Nežárky zůstává nedostatek dostupných informací o založení a zakladatelích rybníční soustavy u Kardašovy Řečice. Rybníky na tomto panství nejsou tak velké, jako rybníky na Zlaté stoce, a snad proto na sebe nepřitahují pozornost. Jejich osudy však nejsou nezajímavé. Zdrojem vody jim bylo hlavně povodí Řečice, a další pravostranné přítoky Nežárky.

Nejstarším rybníkem byl rybník zajímavého jména Zrádná Baba, který ležel přímo pod původním Řečickým hradem, vznikl přemostěním a překonáním říčky Řečice komunikací a byl využíván k pohonu mlýna.

Dalším rybníkem, jehož stavba je předpokládána už ve XIV. století, je Kardaš. Toto neobvyklé jméno pochází z tureckého kmene kardaš = bratr, jehož transport do češtiny není spolehlivě objasněn, Profous ovšem zachytává jeho přítomnost už v době předhusitské, a to jako jména vlastního. Kardaš sám nejspíše také pochází rovněž z této doby, v listinách se ale pod tímto jménem

objevuje až ve století XVI. V té době se i pro obec prosazuje současné jméno, jehož součástí je určovací přívlastek Kardašova. Jde tedy o velmi neobvyklý postup vzniku názvu obce podle rybníka, toponyma vztažená k rybníkům daleko častěji vznikala v opačném směru, tedy rybník podle obce.

Největší rybník soustavy je rybník Velký Řečický, který je rovněž netypický a to tím, že zřejmě vznikl během období husitských válek. Jeho stavebníkem byl Menhart z Hradce, a rybník byl konstatován jako již existující v listině z roku 1437, a to jako „nový rybník nad Řečicí.“ Svou definitivní podobu získal roku 1486, kdy nechal Jindřich IV. z Hradce nechal zvýšit jeho hráz, a provedl směnu pozemků, které se nacházely v nově zatopeném území.

Rokem 1490 také skončilo majetkové rozdělení Řečice, které trvalo od dělení dědictví v roce 1267. V kupní smlouvě mezi Janem IV. z Hradce a bratry Sezemy z Ústí jsou vyjmenovány rybníky, které získává hradecký pán, a to zejména rybníky Hranice (posléze Hraničnick), dále Louže (posléze Lučišnick) u Pleší, Zavidov (nyní Zavidovka) a Podsadčí u Nítovic, Nový u zahrady včelné (posléze Novoplešský) u Metele, a Vlčí Ochoz a Popel pod Řečicí.

Hranice a Louže jsou v dnešní mapě neidentifikovatelné, Zavidovka a Podsadčí jsou zachovány zřejmě nezměněny, Vlčí Ochoz změnil své jméno na Velkou ochoz, Popel na Popelov nad Cikarským mlýnem a Nový se změnil na součást Novoplešského. V podstatě rybníky jmenované ve smlouvě mapují situaci před příchodem dalšího z velkých, byť méně známých rybníkářů jihočeské renesance, a to Jana Šťastného z Pleší.

Box Jan Šťastný (též Felix) Pušperský z Pleší, *cca 1515 Sušice, +1562. Jeho služba pánům z Hradce trvala 12 let. Začínal službu 1550 jako důchodní písař, po dvou letech se stal hradeckým hejtmanem, a nakonec se roku 1561 stal na krátkou dobu regentem. Predikát z Pleší získal od roku 1551 podle vsi poblíž Kardašovy Řečice, ve znaku pak nosil srnec. Psal od té doby pouze jako Šťastný z Pleší. Práci s vodou dobře rozuměl, kromě řady rybníků

zprovoznil též vodovod a vodotrysk na Jindřichohradeckém zámku. Zemřel na souchoť roku 1562.

Šťastný se rozhodl doplnit Řečickou soustavu dalšími rybníky, které by umožnily používat v té době už na sousedních panstvích rozšířenou třístupňovou metodu, a dále ekonomičtěji hospodařit s pozemky nivy Nežárky. K dispozici měl pouze boční přítoky Nežárky, které poskytovaly malé trvalé průtoky. Také prosakující písčité půdy této formě hospodaření na některých místech vzdorovaly. Řešení použité na panství Třeboň, tedy stoka vedená nad hladinou řeky tekoucí nivou, zde nikdy nebylo použito, ačkoli deficit potřebné vody zejména pro rybník Holná k tomuto postupu vybízela. Dokonce existoval návrh projektu převedení vod Nežárky do Velké Holné, jehož autorem byl Mikuláš Vrábský. Tuto variantu napájení nabídl roku 1554 Jáchymovi z Hradce. Návrh ale nebyl akceptován. Tak se stalo, že Velkou Holnou přestavěl až Jakub Zelander po konzultacích s Krčínem roku 1584, nicméně ani on jí novou vodu nedovedl. Realizace zjevně potřebné napájecí stoky by nejspíše byla bývala příliš drahá.

Jan Pušperský se rozhodl zásobovat nové dva rybníky, Karlštejn (později Karštejn nebo též Kařtejn, 1553) a Podsedek (navržen 1559) stokami vodou z Holenského potoka, k čemuž použil zdvižení jeho hladiny hrází rybníka Vydýmače. Dalším zdrojem byla stoka z rybníka Popelova. Rybníky ale kvůli písčitému dnu nedržely vodu, a oba byly časem z tohoto důvodu zrušeny.

Roku 1555 začal stavět Pušperský vedle rybníka Nového pod rybníkem Drápalem hráz rybníka Berouna. Ten byl následně, nejspíš už roku 1559, spojen s Novým a tak vznikl rybník Novoplešský, krátce po svém vzniku zvaný též Hospodář. Novoplešský měl pak dlouho dvě výpusti a ještě v mapě z roku 1836 je popsán jako Beraunsky- Nowoplesky.

Z tabulky připojené k mapě řečického panství z roku 1735, pořízené za vlastnictví hraběte Kuffsteina lze zjistit, že k panství tehdy patřilo 75 rybníků. Posléze získali panství roku 1768 Paarové. Soustava rybníků čítala roku 1842 podle Sommera 124 rybníků, přičemž dalších 40 rybníků bylo podle téhož zdroje nedávno přeměněno na louky. V paarovském vlastnictví zůstala Kardašova Řečice až do I. pozemkové reformy.

(to níže drobet vypadává to z linie příběhu)

Významným rybníkem z renesančního období je také Nový rybník u Soběslavi, založený městem Soběslav roku 1552 a zásobovaný vodou z Černovického potoka. Nový rybník proslul plovoucími ostrovy.

(tohle bych snad použil jen jako popisku k fotce či obrázku)